

*Nikt nie rodzi się czytelnikiem,
czytelniką trzeba wychować...*

ZNACZENIE CZYTELNICTWA W ROZWOJU DZIECKA

Czytelnictwo to ważna sfera w życiu dziecka, bowiem rozwija wrażliwość estetyczną, wpływa na rozwój intelektualny, kształtuje wyobraźnię i postawę twórczą, rozwija życie emocjonalne, ma doniosłe znaczenie w dziedzinie wychowania społecznego. Wychowawca może posłużyć się literaturą w kształtowaniu więzi rodzinnych, książka ma również możliwość pogłębiania wrażliwości moralnej czytelnika. Czytanie podnosi nie tylko poziom rozwoju mowy ale również rozwoju procesów poznawczych, myślenia i strony emocjonalnej osobowości. Dzieci są chłonnymi odbiorcami literatury i łatwo przejmują wzory zachowań od swoich literackich ulubieńców. Jednakże lektura może oddziaływać na czytelnika dopiero po zrozumieniu treści książki. Wówczas dokonuje się wpływ na osobowość. Im bliższe są treści lektury, tym bardziej do czytelnika trafiają, im bardziej zgodne są z przekonaniami, tym chętniej je przyjmuje.

Książka może spełniać ważną rolę w wychowaniu dziecka. Z punktu widzenia psychologii czytanie książek zaspokaja wychowanka potrzeby: estetyczne, wzorów zachowań, utożsamiania się z bohaterem, informacji o świecie zewnętrznym, kompensacji, rozrywki, akceptacji społecznej.

W opinii Hanny Ratyńskiej baśń czy opowiadanie, tak chętnie czytane i słuchane przez dzieci, spełniają ważne zadania wychowawcze¹.

Po pierwsze – rozwija wrażliwość estetyczną, co pozwala otworzyć się dziecku na wartości, które niesie ze sobą literatura.

Po drugie - wpływa na rozwój intelektualny. Baśnie czy opowiadania mogą stać się pewnego rodzaju „schematem porządkującym”, poszerzają

¹ H. Ratyńska, *rola książki i czaopisma w wychowaniu przedszkolnym*, W: *Kultura literacka w przedszkolu*, red. S. Frycie, I. Kaniowska – Lewańska, Warszawa 1988, s. 224.

możliwości poznania świata, doskonałą mowę (słownictwo, styl wypowiedzi, stronę gramatyczną), kształcą myślenie (procesy porównywania, analizy i syntezy, przyczyn i skutków) oraz ćwiczą pamięć i uwagę.

Po trzecie – kształtują wyobraźnię i postawę twórczą dziecka, uruchamiając możliwości kreacyjne i interpretacyjne.

Po czwarte – rozwijają życie emocjonalne, sferę uczuć, która ulega wzbogaceniu w kontakcie z książką. Dziecko przeżywa los wybranej postaci, bardzo mocno identyfikuje się z nią, co rozwija zdolności empatyczne, a także pozwala na interioryzację wartości prezentowanych przez ulubionego bohatera.

Po piąte – mają doniosłe znaczenie w dziedzinie wychowania społecznego, ponieważ pozwala zrozumieć innych ludzi i zachodzące między nimi interakcje, a także sprzyja procesowi utożsamiania z losami bohaterów. Zaspokajają to potrzeby wzorów zachowań, poczucie więzi społecznej.

Po szóste - wychowawca może też posłużyć się literaturą w kształtowaniu więzi rodzinnych, ukazując odpowiednie przykłady miłości i ciepła w relacjach między rodzicami i dziećmi. W wychowaniu rodzinnym może też wykorzystać wzory dobrze wykonanych obowiązków, postaw rodzicielskich, wzory ojca i matki.

Wreszcie po siódme, , rzecz najważniejsza – literatura ma możliwość pogłębiania wrażliwości moralnej czytelnika, niezależnie od wieku.

Literatura dla dzieci może też pełnić inne funkcje, np. ukazywać piękno ojczyznoego kraju, wzbudzać zainteresowanie przyrodą, wzbogacać zabawy i zajęcia mające na celu ukształtowanie pojęć związanych z nauką szkolną (np. matematycznych), kształcić podstawowe nawyki czystości (np. mycie rąk przed jedzeniem). Jakie wartości wnosi książka w świat dziecka zależy przede wszystkim od jej zawartości. Dobór tych wartości i niosących je treści zależy z kolei od wieku i zainteresowań czytelnika, a także od naszych zamierzeń wychowawczych.

Anna Jakubowicz, Krystyna Lenartowska i Maria Plenkiewicz zwracają uwagę na korzyści wynikające z czytania, które pozwalają dziecku na osiągnięcie lepszych wyników w szkole². Podkreślają zwłaszcza następujące funkcje lektury:

- wzbogacanie biernego i czynnego słownictwa dziecka,
- pomoc w ogólnym opanowaniu języka,
- podniesienie poziomu kultury słowa,
- wzbogacenie konstrukcji składniowo – stylistycznej wypowiedzi,
- podniesienie poziomu zrozumienia struktury większych całości myślowych,
- doskonalenie formy dźwiękowej języka ucznia (artykulacji, akcentu, przestankowania, siły głosu, modulacji, tempa).

Autorki zwracają uwagę na to, że czytanie podnosi poziom nie tylko poziom rozwoju mowy, ale też poziom rozwoju procesów poznawczych, myślenia i strony emocjonalnej osobowości. Poszerza ponadto wiadomości dziecka o własnym regionie, kraju, świecie jak też o społeczeństwie i ludzkości w ogóle.

Co powoduje, że właśnie dzieci są tak chłonnymi odbiorcami literatury i tak łatwo przejmują wzory zachowań od swoich literackich ulubieńców? Są to właściwości rozwojowe charakterystyczne dla wieku dziecięcego³: po pierwsze szybki rozwój i związane z nim zapotrzebowanie na wzory zachowań, po drugie duża pobudliwość emocjonalna i po trzecie skłonność do naśladownictwa.

Joanna Papuzińska w książce „Czytania domowe” podkreśla rolę domu w wychowaniu do czytelnictwa⁴. Píše, że nawyk kontaktu z książką jest pewnym posagiem intelektualnym, który dziecko wynosi z domu. Decyduje nie tylko o jego wiedzy, ale również o pewnych właściwościach charakteru, preferowanych wartościach i postawach.

² Zob. A. Jakubowicz, K. Lenartowska, M. Plenkiewicz, *Czytanie w początkowych latach edukacji*, Bydgoszcz 1999.

³ J. Truskolaska, *Wychować miłośnika książki czyli czytelnictwo i okolice*, Tychy 2007, s. 69.

⁴ J. Papuzińska, *Czytania domowe*, Warszawa 1975, s. 12 – 13.

Literatura wypowiada też pewne sądy w sposób od pokoleń już wygładzony, odpowiednio dobranymi słowami, w pięknej formie stworzonej przez mistrzów pióra, w sposób doskonalszy niż my możemy to zrobić.

Józef Pieter pisze, że lektura może oddziaływać na czytelnika dopiero wówczas, gdy czytelnik rozumie czytany tekst. Dopiero wówczas dokonuje się pewien wpływ na osobowość. Wpływ ten jest uzależniony od stosunku treści lektury do sytuacji życiowej i przekonań czytelnika. Im bliższe są treści, tym bardziej do niego trafiają, im bardziej są zgodne z jego przekonaniami, tym chętniej je przyjmuje. Analogicznie, im dalsze są od jego oczekiwań, tym chętniej je odrzuca. Wpływ lektury uzależniony jest też od ilości czytanych książek: im ich jest więcej, tym wpływ jest mniejszy. Kolejnym ważnym czynnikiem jest osoba polecająca lekturę oraz warunki w jakich to czyni. Chodzi o to czy cieszy się ona sympatią i autorytetem oraz czy uważamy ją kompetentną w danej dziedzinie.

Nastolatki są już dużo bardziej krytyczne, jeśli chodzi o polecane lektury, a książka odgrywa tu nieco inną rolę, która polega na pobudzaniu rozwoju osobowości. Dojrzewający człowiek, poszukujący usilnie wzorów, konstruujący dopiero obraz własnego ja, w literaturze może znaleźć tworzywo do budowania własnej osobowości samodzielnie.

Dodatkowo ważne w wychowaniu jest to, że książka może stać się płaszczyzną kontaktu i porozumienia między pokoleniami⁵. Podczas wspólnego czytania o pewnych problemach, sytuacjach, bohaterach może dojść do współodczuwania, wspólnej zabawy czy śmiechu z jakiejś zabawnej sytuacji, a nawet wspólnego rozwiązywania problemów, filozofowania na bazie przeczytanych książek nawet w przypadku małych dzieci. Przykładem książek, które się do tego nadają, mogą być, np. Kubuś Puchatek, Muminki, Dzieci z Bullerbyn, Mały Książę, Alicja w krainie czarów oraz inne pozycje pisane o

⁵ J. Truskolaska, *dz. cyt.*, s. 71.

dzieciach, jednak lubiane też przez dorosłych dzięki zawartym w swojej treści wątkom światopoglądowym i filozoficznym.

Tak więc czytelnictwo ma wiele zalet – podnosi poziom nie tylko rozwoju mowy, ale również poziom rozwoju procesów poznawczych, myślenia i strony emocjonalnej osobowości. Poza tym dzięki czytelnictwu rozwija się wrażliwość estetyczna dziecka, co pozwala mu otworzyć się na wartości, które niesie ze sobą literatura. Po drugie czytanie książek wpływa na rozwój intelektualny, kształci myślenie, ćwiczy pamięć i uwagę. Kształtuje również wyobraźnię i postawę twórczą dziecka.

LITERATURA

1. Jakubowicz A., Lenartowska K., Pleniewicz M., *Czytanie w początkowych latach Edukacji*, Bydgoszcz 1999.
2. Papuzińska J., *Czytania domowe*, Warszawa 1975.
3. Ratyńska H., *Rola książki i czasopisma w wychowaniu przedszkolnym*, W: *Kultura literacka w przedszkolu*, (red.) S. Frycie, I. Kaniowska – Lewańska, Warszawa 1988.
4. Truskolaska J., *Wychować miłośnika książki czyli czytelnictwo i okolice*, Tychy 2007.